

ZA REGIONALNO KOMPLEKSNOST V GEOGRAFSKI TEORIJI IN PRAKSI

(Ob novi knjigi V. A. Anučina*)

Svetozar Ilešič**

Ko sem se lotil naloge, da napišem za »Geografski vestnik« poročilo o novi Anučinovi knjigi »Teoretske osnove geografije«, sem brž spoznal, da kaže pri tem poseči čez meje običajnega knjižnega poročila. Zakaj zadeva je podobna, kot je bila v šestdesetih letih, ko je izšla prva Anučinova knjiga »Teoretičeskie problemi geografii«. Takrat o knjigi sami posebej sploh nismo poročali, zato pa smo se morali ob problematiki, ki jo je načela, ponovno obsežneje ustavljati in to v »Razgledih« naše revije. Ker iz najnovejše Anučinove knjige še močnejše kot takrat kar kipi na dan problematika čedalje kritičnejšega položaja geografije tako v znanosti kot v praksi, se mi zdi potrebno, da se je tudi ob tej priložnosti obsežneje dotaknemo v »Razgledih«. To je tem umestnejše, ker se isti problemi, ki jih Anučin odpira ob sovjetski geografiji, odpirajo tudi pri nas. Gre pač zato, da si mora geografija kljub vsem težnjam za specializacijo ohraniti svoje lastno delovno področje, kjer ne ponavlja dela drugih strok s še izrazitejšo potrebo po specializaciji. To delovno področje je lahko samo kompleksno obravnavanje prostorske stvarnosti, temelječe na regionalnem aspektu in ne na ločenem obravnavanju posameznih elementov te stvarnosti. Taka opredelitev je potrebna ne samo zaradi utrditve prepričljivega geografskega koncepta navzven, v sistemu organizacije znanstvenega in pedagoškega dela, zlasti v danes nujnem meddisciplinarnem (pa ne »nediscipliniranem«) sodelovanju ter v praktični aplikaciji, temveč tudi zaradi dezintegracijskih tendenc znotraj same geografije, na katerih nevarnost za sam njen življenjski obstoj je avtor teh vrstic tudi pri nas ponovno opozarjal, še posebej ob petdesetletnici Geografskega društva Slovenije (Geografski vestnik 1972, str. 177—178).

Ob novi Anučinovi knjigi se vsa ta vprašanja pokažejo še kot aktualnejša in bolj pereča kot so se pokazala ob njegovi knjigi iz leta 1960, ko so zaradi stališč do njih avtorja kaj radi proglašali v SZ kot nosilca »konservativnih«, »nemarksističnih« in »buržoaznih« tendenc v geografiji. To zdaj sploh ni več mogoče, kajti še jasneje kot tedaj se iz nove knjige vidi, da Anučin ni zagovornik nekakšne monolitno

* V. A. Anučin, Teoretičeskie osnovy geografii. Izdatel'stvo »Mysl«, Moskva 1972. Strani 450.

** dr., redni univ. prof. in akademik, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, 61000, Ljubljana, YU, Aškerčeva 12.

»enotne« geografije starega tipa, temveč geografije z enotnim predmetom, zasnovane na marksistični dialektiki. Po podobnosti naslova in tematike sicer lahko dobi človek vtis, da gre enostavno za novo, čeprav dopolnjeno izdajo Anučinove knjige iz leta 1960. Avtor res tudi sam omenja (str. 4), da je za svoje novo delo močno uporabljal svojo prvo knjigo. Toda pri količkah temeljitejšem vpogledu v novo knjigo se pokaže, da je v njej kljub isti temeljni problematiki in istim osnovnim teoretskim izhodiščem veliko, veliko novega. Vzrokov za to je več in to zlahka razumljivih. V tem dobrem desetletju, odkar je Anučin s svojimi »Teoretskimi problemi geografije« tako razburkal sovjetsko in svetovno geografsko javnost, so se kopičile tako ostre kritike kakor vnete pohvale njegovih stališč, razmahnilo so se ognjevite diskusije, v katere so v SZ razen geografov posegli tudi filozofi. V teh diskusijah (gl. naša poročila v GV XXXVI, 1964, str. 81—88) so Anučinove teze pogosto doživele podporo sovjetskih filozofov, medtem ko so jih številni sovjetski geografi, med njimi nekateri vodilni (Kalesnik), trdovratno odklanjali. Nič manj trdovratno jih Anučin zagovarja tudi naprej, hkrati pa ob analizi teh diskusij z zadoščenjem ugotavlja, da so se, vsaj delno, pod pritiskom vse aktualnejše problematike razmerja med družbo in življenjskim okoljem ter vprašanj preoblikovanja narave in okolja po družbi, nekateri najtrdovratnejši nasprotniki teh tez (Kalesnik) zavedli vrednosti nekaterih argumentov za nje, pa jim je, kakor zatrjuje Anučin, zmanjkalo poguma, da bi to možato priznali (str. 103, gl. naše poročilo o knjigi S. V. Kalesnika »Obščie geografičeskie zakonomernosti Zemli« v GV XLIII, 1971, str. 182). Za razglabljanja v svoji novi knjigi je Anučin našel obilo gradiva tudi v diskusiji in stališčih na IV. kongresu Vse-zveznega geografskega društva leta 1964 v Moskvi kakor tudi na V. kongresu leta 1970 v Leningradu (gl. naša poročila v GV XXXVI, 1964, str. 104—107; XLIII, 1971, str. 142—166). Vrh tega pomeni dobro desetletje od izida prve Anučinove knjige tudi na splošno čas silno pospešenega tempa znanstveno tehnične revolucije in spremljajočih jo pojavov s prepričevalnim prodorom kvantitativnih metod in računalništva v znanost. Ta prodor je odločilno in čisto po svoje posegel tudi v teoretske in metodološke osnove geografije, kar se je najbolj kričče pokazalo v pojavu Bungejeve t. i. »teoretične geografije«. Priostrila, če že ne na novo zarodila, so se tudi vprašanja znanstvene meddisciplinarnosti, razmerja med analizo in sintezo v znanosti ter s tem v zvezi med specializacijo in integracijo, kar je ravno za geografijo, ki s svojim predmetom in metodami niha med obema tema pristopoma, temeljni teoretski in metodološki problem. Tudi stopnjevana potreba in želja po praktični aplikaciji znanosti je značilna za ta čas. V zvezi z Anučinom se je to še posebej pokazalo, zakaj on sam je v tem času prešel iz teoretično-znanstvenega in pedagoškega poklica, ki ga je v času svoje prve knjige in temu sledečih diskusij opravljal na geografski fakulteti moskovske univerze, kar naravnost v aplikacijo: postal je eden od vodilnih sodelavcev (namestnik predsednika) SOPS (Sveta za proučevanje proizvodnih sil), institucije, ki je

bila osnovana prvotno v okviru sovjetske Akademije znanosti, zdaj pa je raziskovalni organ, povezan z GOSPLAN-om.

Kaj nam zdaj pove o vseh teh novostih konkretna primerjava vsebine obeh Anučinovih knjig, stare in nove? Zlahka ugotovimo, da je vodilna teoretična nit ostala ista, da pa se ob njej razpletajo nove niti, ki sledo zgoraj naznačenemu razvoju znanstvene misli, znanstvenih aspektov in znanstvenih metod v zadnjem poldrugem desetletju. Vse to razpletanje je oblikovano v treh temeljnih poglavjih knjige, ki so logično povezana med seboj.

Prvi del knjige ime naslov »Zgodovina ideje« in je izraz več kot utemeljenega Anučinovega (in našega) prepričanja, da se je nemogoče poglobljati v teoretske probleme katerekoli vede brez poglobljanja v njen zgodovinski razvoj. V tem delu knjige se avtor najprej ukvarja z zgodovino geografske misli v *dobi predmarksistične filozofije* vse od časa vplivov Heglove in Kantove filozofije pa do dobe geografskega determinizma in zarodkov geopolitike. V drugem poglavju obravnava *geografske ideje v predrevolucijski Rusiji*, ki so po svojih pozitivnih učinkih (Dokučajev, D. N. Anučin, Borzov), pa tudi po negativnih potezah, prevzetih največ z zahoda (oblikovanje t. i. »panoško-statistične« ekonomske geografije ter porajanje t. i. »raztrgane«, tj. dualistične geografije) pomenile izhodišče za razvoj v porevolucijski dobi. Tretje poglavje zgodovinskega dela knjige pa je posvečeno *oblikovanju sovjetske geografije po revoluciji*. V njem avtor zelo prizadeto slika splošno uveljavljanje na delo GOSPLAN-a se opirajoče, regionalne (»rajonske«) šole ekonomske geografije N. N. Baranskega v škodo »panožno-statistične« ter kritično ocenjuje koncepcijo »raztrgane« (dualistične) geografije, ki se je prav takrat razbohotila v SZ in se proglasila za edino marksistično. S primerjavo razvoja geografskih idej v SZ in v ZDA, ki je v knjigi našla prostor čisto na novo, to poglavje celo precej presega okvir svojega naslova, tem bolj, ker že tu avtor sproti izoblikuje svoja znana naziranja do spornih vprašanj geografske teorije.

Stoječ dosledno na stališču, da je jedro teorije geografije v vprašanju njenega predmeta in njenega metodološkega bistva, prične Anučin drugi temeljni del svoje knjige (z naslovom »Teorija«) s poglavjem o *predmetnem bistvu geografije*. Tu gre za znane, že utrjene Anučinove teze, po katerih je klasifikacija ved mogoča samo po predmetnem načelu, po katerem mora vsaka znanost imeti svoj predmet proučevanja. Le-ta je pri geografiji »landšaftna sfera« ali »geosfera«. Pri tem velja kritično pripomniti, da Anučin še vedno niha med istovetjenjem pojmov »geosfera« in »geografsko okolje« ter naziranjem, da je »geografsko okolje« samo del geosfere, tisti, ki pomeni res okolje za dejavnost družbe. Ne glede na to pa lahko samo »geosfera« ali »okolje« kot stvarnost, sestojča iz prirodnih, antropogeno vplivanih in družbenih elementov dejansko družijo geografijo oziroma »geografske vede« v enoten okvir, v dialektično »enotno« geografijo, medtem ko so zakonitosti, po katerih se razvijajo njeni posamezni elementi, lahko in dejansko tudi so kakovostno bistveno različni. Ta

enotni predmet tako dialektično pojmovanje »enotne« geografske geografije pa ni morda le mehanična vsota vseh elementov, ki se v njej družijo, temveč enotna kompleksna stvarnost, v kateri so posamezni elementi nujno vzročno in funkcijsko povezani med seboj. Če pa je »geografsko okolje« osnovni predmet geografije, pa to ne velja samo v merilu geosfere ali geografskega okolja kot celote, temveč tudi v merilu t. i. »teritorialnih kompleksov«, pojma, ki je v novi Anučinovi knjigi mnogo bolj v opredju kot je bil v stari in daje celotni koncepciji geografije mnogo več regionalnega poudarka. Ta koncepcija seveda zahteva zblizanje fizične geografije z družbenimi vedami, zanikuje na sploh apriorno delitev ved na »prirodne« in »družbene«, usmerja naš pogled v spremenljivo vrednotenje okolja s strani družbe, v proučevanje medsebojnih zvez med elementi okolja itd. V zvezi s te vrste razglabljanji, ki jih poznamo že iz prve Anučinove knjige, pa avtor tudi tu vnaša vanje nove pojme in opredelitive pojavov, ki jih je tudi med geografi potisnil v ospredje najnovejši čas (npr. pojem »infrastrukture«).

Anučin pa ne vztraja samo pri stališču, da lahko geografijo kot vedo opredeljuje enoten predmet, temveč tudi pri tem, da mora biti ta predmet materialen. To je lahko samo materialna prostorska stvarnost (geosfera) in njeni »teritorialni kompleksi«. Predmeta geografije torej ne more opredeliti samo enoten aspekt. Predmeta sploh ne smemo istovetiti z aspektom. Zato ne gre proglašati geografije za vedo o medsebojnem učinkovanju elementov okolja. Tudi obravnavanje teh učinkov je le za to bistveni aspekt geografije, ker se v njem kaže dialektična enotnost okolja in družbe kot izraz enotnosti materialnega sveta na Zemlji. Zato je tudi zabloda, če so sovjetski ekonomski geografi »dualistične« orientacije proglašali za predmet ekonomske geografije »razmestitev proizvodnje«, saj nikakršna »razmestitev« sama po sebi ne more biti predmet neke vede. S tem so ponovili isto napako, ki so jo očitali Kantu in za njim Hettnerju, ko so proglašali njun nazor o geografiji kot samo »horološki«, razmestitveni vedi (kot vedi o prostoru v nasprotju z zgodovino kot vedo o času) za »idealističen«.

Drugo poglavje drugega dela knjige se ukvarja z *metodološkim bistvom geografije*. Kot vodilno metodo ali aspekt — in torej ne kot predmet — pri obravnavanju geosfere oziroma njenih »teritorialnih kompleksov« kot predmeta geografije proglašča Anučin horološki ali teritorialni pristop. Šele če v tem smislu opredelimo geografiji razen skupnega materialnega predmeta tudi skupno metodološko osnovo, nas lahko zanimajo novice same raziskovalne metodološke tehnike. Pri tem Anučin ne more mimo vprašanja matematizacije geografije. Čeprav njegova stališča glede tega že poznamo iz nekaterih njegovih prispevkov, o katerih smo poročali svojčas že posebej (GV XL, 1968, str. 152), so dokončno dozorela šele v ustreznih poglavjih njegove nove knjige. Dozorela so v tem smislu, da je treba matematizaciji in modeliranju tudi v geografiji na široko odpreti vrata, toda le kot dobrodošlemu metodološkemu sredstvu, ne pa kot cilju ali predmetu.

Zato se Anučin tudi ne ogreva za posebno »teoretično geografijo« v Bungejevem smislu, za t. im. »metageografijo« in še manj za novo »matematično geografijo« v smislu Gureviča in Sauškina. To pač niso nove »geografije«, temveč samo nove metode v geografiji, ki pa mora obdržati svojo dosedanjo teoretsko zasnovo. Anučin opozarja tudi, da metodološka omejitve geografije na matematično logiko z ustreznim teoretičnim posploševanjem dokončno zavre vsako možnost »individualizacije« v geografiji, pravilne označbe »unikalnih« pojavov v konkretni prostorski stvarnosti in t. im. »geografske specifik« posameznih teritorijev. Še več, »matematična shematizacija lahko celo zatemni dialektično analizo. Lahko otežuje prikaz stvarnosti v vsej njeni jarkosti, popolnosti in neponovljivosti« (str. 225). Da iz teh Anučinovitih stališč ne odseva samo kak konservativni, apriorni odpor zoper matematične metode, dokazuje njegov pozitiven odnos do njih v planerski praksi, razviden iz tretjega dela knjige.

V metodološkem pogledu se z vso Anučinovo koncepcijo geografije vežejo stališča glede *razmerja med analizo in sintezo* v geografiji. O tem razmerju, ki pomeni hkrati razmerje med specializacijo in integracijo, med vlogo geografa kot specialista in kot generalista, razpravlja na več mestih. Po njegovem (in našem) mišljenju že v načelu ne gre pritegniti naziranj, da pomeni stopnjevana diferenciacija v znanosti ne samo neizbežno in koristno, temveč edino možno razvojno pot. »Anatomiziranje« kompleksne stvarnosti na njene drobne dele je neobhoden pogoj za spoznavanje resnice, ne pa njegova zadnja etapa, tem manj, ker kompleksna celota nikakor ni samo vsota elementov, ki jo sestavljajo, temveč njihova kompleksna povezava (str. 64). Če se geografi-specialisti tega ne zavedajo in pri svojem delu, zlasti v povezavi z mejnimi specialnimi disciplinami, pozabijo na svoj posebni cilj, postanejo nujno drugorazredni »ponavljalci« (»dublerji«), ki ponavljajo oziroma podvajajo delo geologov, biologov, fizikov, ekonomistov itd., pri tem pa puščajo ob strani svoje lastne naloge, ki so v proučevanju kompleksnega geografskega okolja (str. 140). Usmerjenost geografske vzgoje na marsikateri sovjetski geografski fakulteti v takojšnjo ozko specializacijo je imela za posledico, da se tam vzporedno z drugimi fakultetami vzgajajo ozki specialisti, vedno manj pa je geografov širokega profila (str. 142). Sploh geografija po analitični poti specializacije ne sme iti predaleč. »Dokler analiziramo posamezne elemente geosfere kot del te geosfere, ostanemo na področju geografije. Ko pa nas poglobljena analiza pripelje do tega, da pozabimo na raziskovalni element kot del geosfere in ga proučujemo kot celoto zase, smo zapustili geografijo in prešli na področje ustrezne specialne vede (str. 273). Analiza nam nujno pomaga k spoznavanju kompleksne celote, v kateri se na istem ozemlju prepletajo procesi najrazličnejših zakonitosti, ki pa jo kot tako lahko spoznamo samo s sintezo. Vsaka drugačna pot, ki že na prvi »dualistični« stopnji v načelu zanikuje stvarno povezanost prirodnih in družbenih procesov v prostoru, v teritorialnih kompleksih, vodi, po Anučinovitih besedah, k samomoru geografije. Nedvomno se beseda

»samomor«, ki jo Anučin v tej zvezi večkrat uporablja (str. 94, 166), vsiljuje danes pogosto še marsikomu med nami.

Vseh teh metodoloških stališč res Anučin v tej knjigi ni povedal prvič, le obogatil je svoja izvajanja z rezultati diskusij, ki so sledile njegovi prvi knjigi. To velja tudi za tretje poglavje drugega dela knjige, ki ima naslov »*Determinizem in neodeterminizem v sovjetski geografiji*«. V to poglavje so uvrščene tudi polemične replike na kritike avtorjeve knjige iz leta 1960, posebno tudi na ne povsem korektno očitke in namige, kako si je Anučin s svojimi očitki ustvaril številne simpatizerje na »zahodu«, pa opozorila na modificirana Kalesnikova stališča, ki smo jih omenili že zgoraj, nadalje na stališča, ki so se pojavila na V. kongresu sovjetskih geografov leta 1970 v Leningradu. Opozarja v celoti na škodo, ki jo je po njegovem mnenju sovjetski geografiji v znanosti in praksi prizadejala dualistična smer, ki je avtoritativno prevladovala v sovjetskih »akademijskih« geografskih revijah in ki pomeni pravzaprav likvidacijo geografije (str. 297).

Vsekakor pa je v primerjavi s knjigo iz leta 1960 največ novega in spodbudnega v tretjem delu nove Anučinove knjige. To kaže že njegov značilni naslov »*Izhod v praksi*«. Pravzaprav je ta del knjige v celoti nov, kar je pač posledica prehoda Anučina iz univerzitetne dejavnosti v aplikacijo, v SOPS, kjer ima avtor dovolj priložnosti, da svoje teoretične ideje preizkusi in uveljavi v praktičnem, aplikativnem delu. Že po naslovu, še bolj pa po vsebini, sta značilni obe poglavji tega dela. Prvo ima naslov »*Sovjetskoje stranovedenje*«, drugo naslov »*Obščestvo i resursi*«.

V prvem med njima, pri katerem je že v podnaslovu »stranovedenje« označeno kot »osrednji del« geografije, je precej bolj kot doslej pri Anučinu dana odločilna prednost *regionalni geografiji* kot konkretizaciji teorije geografske vede kot vede o »landšaftni sferi« ter »teritorialnih kompleksih geografskega okolja«. Še važnejše je, da je ta prednost dana v zvezi s potrebami prakse in to v deželi, ki ni preveč obremenjena s tradicijo »klasične« regionalne geografije ali deželopisja. Zanimivo je, da se Anučin na več mestih spusti v pravo apologetiko regionalne geografije. Že na str. 46 jo zaradi njenega širokega pristopa in njene splošno izobraževalne vrednosti vneto zagovarja kljub njenemu včasih močno deskriptivnemu značaju. Na str. 540 celo zameri svojemu vzorniku in učitelju N. N. Baranskemu, ki je sicer s svojo »rajonsko« smerjo v sovjetski ekonomski geografiji krčil pot regionalnogeografskemu aspektu, da je označil »stranovedenje« le kot »organizacijsko obliko za zbiranje različnih znanj o določeni deželi«, medtem ko gre po Anučinovem mnenju za eno od temeljnih oblik geografske sinteze (str. 540), ki je tudi s svojim deskriptivnim delom nujna in važna. Avtor, ki se sicer tudi še rad drži stare dvomljive navade sovjetskih geografov, da »zahodnim« geografom včasih preenostavno in premalo utemeljeno pripisujejo apriorne ideološke zablode (čeprav je npr. do Hettnerja neprimerno pravičnejši kakor je bila »dogmatska« generacija sovjetskih geografov), vendar v bistvu visoko ceni medvojno francosko regionalnogeografsko šolo na čelu z

zbirko »Géographie universelle«, po drugi strani pa po pravici zameri sovjetskemu »landšaftovedeniju« kot določeni smeri regionalnega aspekta načelno omejevanje samo na prirodni »landšaft«, podčrtava, da izhajajo v SZ kot posledica »dualistične« teoretične usmeritve preveč posebej »fizičnogeografske« in »ekonomskogeografske« regionalne monografije in da se iz istih razlogov zdaj niti ne omenja več projekt »Velike geografije ZSSR«, ki ga je sovjetska Akademija znanosti postavila v svoj delovni program še leta 1956.

Še bolj logično je seveda, da Anučin tudi ne glede na »regionalno geografijo« v ožjem smislu (»stranovedenije« za dežele v okviru političnih in zgodovinskih meja in »krajevedenije« za manjše ozemeljske enote, hierarhija, ki vsaj s teoretičnega vidika verjetno ni nujna in utemeljena) postavlja v ospredje vse geografije *regionalni pristop* (»podhod«). V svoji novi knjigi ga podčrtuje mnogo močneje kot poprej v skladu s tem, kakor tudi v opredelitvi predmeta geografije uveljavlja poleg geosfere tudi pojem »teritorialnih kompleksov«. V tej zvezi zamerja tudi nekaterim znanstvenikom (str. 74), da se ob regionalnem pristopu izogibajo ali celo nekako sramujejo termina »geografija« ter ga nadomeščajo z drugimi izrazi kot npr. »regionalne raziskave«, »veda o razmestitvi proizvodnih sil«, »veda o okolju«, »regionalna ekonomika«, »regionalne vede« in podobno. Ker so to pojavi, ki jih močno opažamo tudi pri nas in ki nakazujejo nedvomno nevarnost tudi formalne likvidacije geografije ne samo od zunaj, temveč tudi od znotraj, se velja ob Anučinovi knjigi o njih zamisliti. Še posebno velja to za tiste geografe, ki se ne zavedajo, da za geografijo ni rešitve v opuščanju njenega osnovnega, »regionalnega« predmeta, pač pa mislijo, da bodo geografijo rešili s spremembo predmeta oziroma prevzemom predmeta drugih, specialnih disciplin.

Geografom, ki ubirajo namesto kompleksne »regionalne« smeri smer obravnavanja tako imenovane »prostorske diferenciacije« po med seboj ločenih specialnih problemih, bi svetovali v razmislek tudi drugo poglavje zaključnega dela Anučinove knjige, ki ima neposredno aplikativno vsebino. V njem avtor pravilno poudarja, kako se vzajemno součinkovanje med družbo in naravo čedalje bolj stopnjuje in ne slabi, ustavlja se ob problemih onesnaženja življenjskega okolja, ob geografskih aspektih ekonomskih prognoz, ob vprašanjih prihodnjega razmerja med populacijsko rastjo in razpoložljivimi viri tja do leta 2000, s pogoji za t. im. »zeleno revolucijo« itd. Toda kar to aplikativno poglavje najbolj veže s teoretskim konceptom geografije, kakor ga zastopa Anučin, je ravno spet *regionalni pristop* (str. 365). Kakor je za predmet geografije kot fundamentalne znanosti opredeljena kompleksna geosfera oziroma njen del, okolje, v svojih teritorialnih kompleksih, ne pa posamezni elementi tega kompleksa, kakor se daje v ekonomski geografiji prednost »rajonski« smeri in ne smeri »po panogah«, tako naj se tudi planiranje kot aplikacija geografske koncepcije v praksi vrši kompleksno, po regijah oziroma »regionalnih kompleksih« in ne izolirano po posameznih dejavnostih za vso državo. Tako se je že Baranskega »rajonska« smer po svojem konceptu opi-

rala na tedanji GOELRO, danes pa uveljavlja kompleksno »regionalno« smer v načrtovanju zgoraj omenjeni SOPS pri GOSPLANU, kjer prepričevalno sodelujejo ravno V. A. Anučin. Anučin nam smer regionalnega pristopa k planiranju ponazarja z več primeri iz sovjetske prakse. Med njimi je morda najznačilnejši problem t. im. KMA (»kurska magnetna anomalija«), kjer se razne možnosti izrabe takajšnjih zalog železove rude ne obravnavajo izolirano samo z vidika interesov sovjetske črne metalurgije, temveč predvsem z regionalnega vidika kurskega področja, ki pomeni del že dokaj naseljenega in razvitega osrčja evropskega dela ZSSR, kjer se zato odpirajo ob takih načrtih mnogo kompleksnejši regionalni problemi, predvsem tudi vprašanja varovanja in negovanja zdravega življenjskega okolja.

Vnema Anučina in njegovih sodelavcev v SOPS za regionalni pristop (gl. o tem naše poročilo v GV XLIII, 1971, str. 185—186) tudi v aplikaciji očitno visoko dvigata praktično vrednost njegovih teoretskih koncepcij. Zagovorniki podobnih koncepcij pri nas, ki smo se dokopali do njih še preden smo tako rekoč vedeli za Anučina, smo vedno zastopali stališče, da je prava aplikacija geografije, pojmovane kot regionalno kompleksne vede, samo v prav tako pojmovanem regionalnem prostorskem planiranju. Zato smo tudi nekateri po V. kongresu sovjetskih geografov v Leningradu leta 1970 z veseljem posredovali Anučinovo pobudo za delovne stike med SOPS ter jugoslovanskimi geografskimi in prostorsko-planerskimi institucijami. Na žalost se nam v Sloveniji iz raznih razlogov stvar ni posrečila, čeprav se je naš zavod za regionalno planiranje zavzel zanjo in čeprav bi morda bila ravno pri nas zelo koristna protiutež in dopolnilo našim včasih preveč enostransko intenzivnim stikom z nekaterimi »zahodnimi« geografskimi in planerskimi šolami. Pobuda pa je uspela v Srbiji: iz interne publikacije Centra za analizo in projektiranje prostorskih sistemov pri Inštitutu za sisteme planiranja in upravljanja SR Srbije, ki nam je prišla v roke in ki jo je uredil srbski geograf Milovan Radovanović, smo izvedeli, da je bil V. A. Anučin kot sodelavec SOPS februarja 1972 gost navedene institucije, da je imel tam več predavanj in konsultacij iz tematike »Geografsko okolje in prostorsko planiranje« ter vodil živo diskusijo z obdelovalci projekta prostorskega plana SR Srbije na osnovi istih teoretskih in aplikativnih stališč, ki jih zastopa v svoji knjigi. Prepuščam tudi ta primer v razmišljanje našim geografom kot še en dokaz, da se lahko geografija ob pravilni teoretski bazi uspešno uveljavi tudi med negeografi aplikativci, ne da bi ji bilo pri tem treba zatajiti svoje teoretsko bistvo ali celo svoje ime.

Na kraju naj opozorim še na nekaj ugotovitev v Anučinovi knjigi, o katerih kaže tudi pri nas razmišljati. Na str. 83 pripominja Anučin dokaj jedko, da so v SZ »sociologiziranje in politizacija včasih spreminjali ekonomsko geografijo v kompilacijo iz časopisnih člankov« in »da so nekateri razrednost in partijnost znanosti pojmovali skrajno primitivno kot neobhodno podreditev znanstvenih raziskav neposrednim zahtevam konjunktura...«. Na str. 285 označuje tako usmeritev

kar kot »konjunkturščino«, »poseben lažno znanstveni pristop, ki povzroča odklon od obravnav mnogih teoretskih vprašanj«. »Po svojem bistvu gre za pojav breznačelnosti, svojevoljno subjektivnega prilagajanja teoretskih stališč, ocen dejstev in dejavnosti... k lažno pojmovanim zahtevam tekočega trenutka. Konjunkturščina pomeni odsotnost količkarj trdnih znanstvenih prepričanj. Na žalost sta breznačelnost in odsotnost prepričanj na področju geografije zelo razširjeni«. Prepuščam tudi našim bralcem v razmišljanje, ali ni tudi naša geografija deloma zaradi pomanjkanja trdnega teoretskega koncepta, deloma pa zaradi našega trenutnega sistema organizacije in financiranja znanstvenega dela, prisiljena k taki »konjunkturščini«. In če se kdo med nami ne ogreva za regionalno-geografski koncept in ga morda označuje celo kot znanstveno nevzdržen »omnibus«, ali se ne zaveda, da lahko prav tako ali še bolj svoje, na ožje probleme omejeno delovno področje spremeni v še bolj dvomljiv »omnibus« s prevzemanjem najrazličnejših tematik, ki jim je morda res skupna aktualnost, ki pa jih ne družijo prav nikak bazični »geografski« koncept.

Še en podoben Anučinov očitok (str. 118) gre pa na drug, bolj »zahodni« naslov. Anučin pogrša v delih, kakor so Isardova in Hagggettova, poleg uporabe kvantitativnih metod kakršnokoli splošno metodologijo ali teorijo razmestitve proizvodnih sil, tem bolj seveda še kakršnokoli teoretsko koncepcijo geografije ali vsaj ekonomske geografije. »Po svojem bistvu izražajo ta dela samo *empirično-pragmatični pristop* (podčrtal S. I.) k proučevanju ekonomskih procesov razvoja kapitalističnega gospodarstva v njegovem regionalnem izrazu«. Morda so ti jedki Anučinovi očitki preostri in premalo utemeljeni. Ker pa lahko zadevajo tudi razmere pri nas, bi bilo dobro, da tudi o njih razmišljajo naši geografi.

Summary

FOR MORE REGIONAL COMPLEXITY IN GEOGRAPHICAL THEORY AND PRACTICE

(On the occasion of the new book »Theoretical Bases of the Geography« by V. A. Anučin, Moscow 1972).

Svetozar Ilešič

The report deals with the problems raised by the new Anučin's book which differs in many points from his former work »Theoretical Problems of the Geography« (Moscow 1960) in spite of the same starting view-points as far as the very object of the geographical science (»geosphere« and its part, the »geographical environment«) is concerned. But more importance is given in the new Anučin's work to the complex regional aspect, the »territorial complexes« being the concrete objects of geographical studies. Also the very »regional geography« is highly appraised. In geographical investigations no single elements of the geographical environment but their whole regional complex must be in the foreground. In the same way, the only very application of geographical knowledges consists in the complex regional spatial planning instead in the planning specified by single socio-economic activities. Only in this way the theoretical and practical unity of the geography as a science with his own object and working field can be safeguarded.